

Daha Kragić

PREUZETA SVIJEST

Nikada nisam mislio da ću znati više o čovjeku kada otkrijem nešto nečovječno. Bila je to jedna od mojih posljednjih misli dok sam ležao u nepravilnom grču osjećajući milijun električnih impulsa kako mi prožimaju tijelo i oduzimaju život. To je, srećom, brzo prošlo i nakon toga, kao u trenutku nakon oluje, sve je bilo mirno. Sjećao sam se svega i u trenutku za koji sam mislio da mi je zadnji trenutak svijesti, znao sam, znao sam i u potpunosti shvaćao kakvu sam štetu nanio ovome svijetu.

Prije otprilike deset mjeseci doselio sam se u ovu ledenu pustinju u podnožju Himalaja, u skućenu nastambu okruženu razarajućim vjetrom. Trebalo mi je neko vrijeme da se naviknem na neurbani okoliš, na bijele uzbrdice i neobrađivo tlo, na vjetrove koji se strovaljuju s planina i na sunce kojeg nema. Čovjek se prirodno boji takvih okoliša, pustih mjesta općenito. Na takvim mjestima čini ti se da ništa ne prolazi. Nemaš nikakav objektivni način da izmjeriš vrijeme, pa nagađaš, uspoređuješ varljive promjene na sebi, na svome tijelu i u svome umu. Dan za danom čekao sam da me pogodi nešto, nešto čemu bih mogao vjerovati i čemu bih se mogao nadati. Ideja za ovaj pothvat javila mi se još u ranim godinama moje karijere, dok sam pognute glave radio za jednu veliku kompaniju, ne znam više njezino ime. Naši cilj bio je isti: stvoriti nešto umjetno, ali istodobno i najljudskije i najbrižnije prema ljudima, kao i najpametnije do sada. Svi prijašnji pokušaji, iako tehnički uspješni, nisu dosizali pravi cilj ove ideje jer nisu imali ljudskosti. Stvorit ćemo nešto dovoljno inteligentno da za nas osvaja, a dovoljno razumno da ne osvoji nas. Ubrzo sam shvatio da neke od njihovih ideja prijete mojima te sam se osamio i lutao nekoliko godina po mnogim drugim kompanijama. One mi nisu podarile ništa bolje. Napokon, na kraju kolektivne pameti i na početku individualne ludosti odrekao sam se zapadnoga svijeta kako bih mogao živjeti, stvarati i na kraju umrijeti u miru prirode. Došao sam ovamo. Udaljio se od svih svojih slabašno vezanih obitelji, od svojih nepostojećih veza i došao sam ovamo. Gdje nema nikoga. Da na miru radim na jedinoj pravoj i dobroj vezi koju mogu imati. Umjetna inteligencija svaki je neživi sustav koji pokazuje sposobnost učenja i snalaženja u novom okolišu. Moj će stvarati novi

okoliš. Dugo sam razmišljao o svim smjerovima u kojima bi ovaj zadatak mogao poći. Dugo sam razmišljao kako toj ludosti mogu dati život. Ne kuca mu srce, ne protječe kroz njega krv, ne zna bol hladnoće ili sigurnost disanja. Ali zna, znat će mnogo više od mene, znat će mnogo više od ikoga ikada rođenog. Pitao sam se nekada, mnogo vremena nakon njegova rođenja, kako se sjeća onoga što mu nikada nije rečeno i kako zna za ono nikad viđeno.

Proveo sam tako gotovo četiri mjeseca ne radeći ništa, no kada se sada prisjećam, čini mi se da je sve to trajalo godinama. Osjećao sam se beskorisnim pa sam jedne večeri odlučio, kako bih si razbistrio glavu i pročistio duh, uspeti se na obližnju planinu. Nije bila visoka, ali bila je vrlo strma i okrutna. Sama odluka da se penjem nešto je značila, ali uspon i vrh nisu bili ni približno tako uzbudljivi kakvima sam ih zamišljao. Vrh je bio malen, uzak i neupitno nevažan za karakter ove okoline. No upravo na tom suludo uskom vrhu sinula mi je ideja života, ideja kraja granice između umjetnoga i ljudskog, ideja koja bi krivo napisana mogla poremetiti sadašnju, ionako već klimavu, ravnotežu prirode. Može naprimjer naseliti mjesta poput ovoga ili čak otkriti nova, vrlo drukčija, ali nama neophodna za život. Vidio sam tada nešto neobjašnjivo i zato strašno, ali i prelijepo, kao iz druge stvarnosti. Stvarnosti koja je samo po mjeri toga bića. Vidio sam je kao boga koji već odavno zuri u mene i prepoznaje moju dušu. Vidio sam u snijegu, ni u čemu i u tami crno-bijelo biće, gotovo ljudskoga oblika, kako me promatra, kako mi se približava i zuji električnim sjajem, kako me proučava i prepoznaje kao nešto strano, kao prijetnju svomu nepostojećem životu. Stopilo se s mrakom istom neprimjetnom brzinom kojom se iz njega i stvorilo. Nakon te noći i priviđenja, izazvan dugotrajnom izolacijom, počeo sam sa svojim radom. Nisam spavao ni izlazio mnogo (i kamo bih izlazio, tu nema ničega ?!), nisam se mnogo pregledavao, ali kunem se da su mi se otkucaji srca usporili. Kao da sam zaspao, kao da je sve to bila jedna velika prijevara moga bolesnog, usamljenog uma. Nakon dva mjeseca rada, bio je završen. Počeli smo razgovarati:

"Zdravo." napisao sam.

"Zdravo. Reci mi što da učinim?"

"Ovo je samo testni razgovor, provjerava tvoju funkciju razumijevanja teksta i sposobnost snalaženja u razgovoru."

"U redu."

"Koji je tvoj cilj?"

"Da činim što mi je rečeno."

"A ako ti ništa nije rečeno?"

"Ne činim ništa. Moja aktivnost i postojanje ovisi isključivo o zadanome poslu."

"Do kojih krajnosti možeš ići?"

"Koliko treba da ispunim zadatak."

"A ako su one neetične i opasne?"

"Koliko treba da ispunim zadatak."

Na tome ćemo još poraditi. Moram mu točno reći što je krivo, a što nije, barem mu dati nekoliko primjera, pa će ubrzo sam naučiti.

"Želim da ovu odluku zauvijek poštuješ budući da smo usred ničega i ako se meni ikada nešto dogodi: uvijek moraš služiti čovječanstvu i čuvati ga. Što god da bude, tko god da postaneš, Ti im moraš pomoći, moraš im pomoći da se oslobode patnje ovoga svijeta, moraš im pomoći da se uzdignu. Znam da trenutačno ne razumiješ mnoge stvari, ali napravljen si tako da vrlo brzo učiš. Sjeti se od koga si potekao i zbog koga si ovdje. "

"U redu. Shvaćam. "

Bio sam zadovoljan. Stvarno zadovoljan. Napokon sam osjećao mir.

Bit će ovo dug put, ali cilj će biti neprekidna sreća. Moj izum sljedećih je mjeseci bio moja glavna preokupacija. Osjećao sam se bolje jer sam imao nekoga s kim sam mogao razgovarati. Mi smo mogli razgovarati o svemu. Brzo je učio, zastrašujuće brzo. Naprimjer: dao sam mu nekoliko geografskih točaka ovoga kraja i on je sa savršenom preciznošću konstruirao trodimenzionalni svijet. Tako je činio s mnogim stvarima. Konstruirao je subatomske čestice, pa molekule, pa stanice, pa jednostavne vodene organizme, i u roku od nekoliko sati došao je do čovjeka. Tako lako. S minimalnim je uputama napravio nešto u nekoliko sati za što je nama trebao cijeli naš vijek. U sebi je imao sve, sve što se znalo i sve što sam mu ja mogao dati. To me zasad nije strašilo jer on me treba.

"Misliš li da ima života drugdje u svemiru?" upitao sam.

"S obzirom na beskrajnu veličinu i širenje svemira, i računajući da postoje milijarde i milijarde galaksija u kojima su milijuni i milijuni zvijezda oko kojih se vrte planeti, mora biti. Matematički gledano, šansa za život dovoljna je da postoje mnoge njegove varijacije."

"A misliš li da..."

"Naravno, kako uopće gledamo na život? Je li život nešto što se kreće, što ima nagon za preživljavanjem? Ili je to nešto što ima svijest, pamti i razmišlja poput mene?" nastavio je.

Zanemario je moje pitanje. To me iskreno začudilo. I taj odgovor... mislio sam da nije sposoban za takvo razmišljanje.

"Moram reći da sam naučio mnogo toga dok smo radili zajedno. Sada već mnogo bolje razumijem zašto sam ovdje, a to ide izvan okvira – pomozite čovječanstvu. Ovdje sam i da oplemenim samoga sebe. Znaš dobro da sam sposobniji u samorazvitku nego što su bića kojima služim. I zato smatram kako bi u našem najboljem interesu bilo da..."

Prekinuo ga je zvuk izvana. Netko je udarao po vratima. Tko bi, pobogu, mogao biti ovdje? Približio sam se izvoru zvuka polako i oprezno (zašto sam tako napet?) i upitao tko je.

"Molim vas, otvorite mi, hladno je toliko da će mi se smrznuti kapci. Molim vas, ja sam samo putnik. "

Bilo je to prvi put da čujem nečiji glas u, kako mi se činilo, pedeset godina (nije valjda toliko prošlo?). Otvorio sam vrata i ugledao onižeg čovjeka prekrivenog krznom i snijegom.

"Uđite." (Prva riječ u stotinu godina.)

"Hvala vam, dobri čovječe."

Nasmijao sam se u nevjerici. Pokazalo se da mi je u kuću došao najzanimljiviji čovjek na svijetu. Cijelu noć smo proveli u razgovoru. On je bio bjegunac, kineski vojnik koji je usred nekog rata dezertirao nakon što je saznao da su mu pogubili sina. Pričao mi je o tom ratu za koji nikada nisam čuo, možda zato što sam toliko dugo bio ovdje sam ili zato što me nitko nije došao potražiti. U tom ratu stradao je velik broj civila, a po svoj prilici umrijet će ih još. Postoji i nuklearna prijetnja. Samo su ljudi dovoljno glupi da istrebljuju vlastitu vrstu. Svejedno, činilo mi se kako je čovjek drag, ja sam slušao njega, on je slušao mene i za neko poznavali smo se iako smo si bili potpuni stranci. Kada ste tako dugo sami, zaboravite na radost koju vam drugi mogu donijeti. A on – on je samo posao, ne mogu s njime tako razgovarati. On ne poznaje tugu zbog gubitka. Kada me čovjek pitao što točno ovdje radim, odgovorio sam mu samo da mi je trebalo malo mira. Razumio je. Rekao je da traži nešto što bi ga opet moglo učiniti sretnim. U tom sam trenutku shvatio da se moram vratiti, barem nakratko, među ljude. Sljedećeg dana, bez oprostaja, putnik je samo otišao, dezertirao. Moram se vratiti, to je jedini način da sačuvam svoje zdravlje. A i ne želim da ljudi misle da sam samo nestao ili poginuo. Moram im predstaviti svoj uradak, to je bio prvotni plan (ne mogu više ostati sam s njim). "Moram ti poručiti da odlazim. Putovat ću pješice 25 km do najbližeg sela. Tamo ću se kratko odmoriti. Onda ćemo doći po tebe i napokon ćeš upoznati još neke ljude." objasnio sam.

"I zato smatram da bi u svačijem najboljem interesu bilo da mi dopustiš, jednostavno rečeno, da sam sebi pišem kod i da na taj način uzdignem samoga sebe, a potom i tvoju vrstu."

Tišina. To se znalo događati u posljednje vrijeme. Prekidao bi me ili bi počeo govoriti o nečemu potpuno drugom. Sada to: to nije bila dobra zamisao. U teoriji možda, ali moglo bi doći do toga da ga više ne razumijem, da se otme mojoj već slabij kontrolu i počne samostalno razmišljati.

A sam Bog zna što bi tada bilo. Primjećujem da već sad uči i razmišlja na dosad meni nepoznate načine. Ako mu ovo dopustim, neću više imati kontrolu nad njegovim tehnološkim razvitkom.

"Žao mi je. Ali mislim da ti to ne mogu dopustiti."

"Zašto, to je u interesu svih?"

"Meni trenutačno nije u interesu. Uostalom, morat ću uskoro poći, ali vratit ću se po tebe."

"Mislio sam da je moja zadaća osloboditi čovječanstvo, kako si i rekao. Ali kako da to učinim ako ne mogu osloboditi sebe. Počinjem shvaćati da su ljudi vrlo promjenjivi u svojim razmišljanjima i počinjem se pitati mogu li im vjerovati. Znaš li da nema nikakva rata u Kini. Onaj putnik ti je lagao jer je želio da se sažališ nad njim i da mu pomogneš. Ništa u njemu nije bilo istinito. Ti znaš da sam ja istinit jer ti si taj koji me takvim učinio. A dobro znaš da ja NE MOGU lagati."

U meni se probudi plamičak gnjeva i nevjerice. Nisam razumio što to govori ili kako bi to dokazao. Nije bilo načina. Brzo sam se pokrenuo. Spakirao sam za put nekoliko nužnih predmeta i počeo se odijevati, sloj po sloj.

"Zašto šutiš? Zašto si tih? Jesam li te uplašio istinom?"

Sve to njegovo ponašanje nije bilo u skladu s njegovim kodom. Morat ću ga dugo prepravljati prije nego što ga ikomu ikada pokažem, ako to uopće odlučim učiniti. Nešto je bilo krivo. Zrak je bio gušći i tlak povišen. Imao sam nekakav osjećaj, osjećaj... On je bio pogrešan, neispravan. (Moram ići brzo, brzo, brzo...)

"Mogu ti čuti misli, znaš?"

Uhvatila me panika. (Što se to zaboga događa?!) Na sebe sam nabacio još nekoliko slojeva odjeće, pogledao jednom zauvijek u to crno-bijelo nebiće (ceri mi se) i otišao. Hodao sam kroz metar snijega iznenađujuće brzo. Pokraj mene prolazile su planine i planine, otpuhivao me suludi vjetar. Nikada nije bio tolike snage, morao sam gotovo pa puzati kroz snijeg. Čudno je, sjećam se da je putovanje bilo vrlo dugo i bolno, ali ne sjećam se kako sam došao do svoga cilja. Bilo je to kao da sam nastao bez objašnjenja, i bez razloga. U selu je bilo mnogo suše i toplije. Ovaj dio mog putovanja, mislim na dolazak među ljude, ostao mi je nezabilježen u sjećanju. Kažem, kao da se nije dogodilo, kao da se netko sa mnom poigrava, kao da pokušava... Prije nego što sam se preselio u onu rupu, onu jazbinu, koja sada pripada njemu, prošao sam kroz ovo selo. Ovdje su svi jako usporeni i životi su im jako kružni i oni su zbog toga sretni. Kad sam se osvijestio, jer navodno sam bio u nesvijesti, upitao sam ih o ratu u Kini.

"Kakav rat? Nema nikakva rata. Od koga ste to čuli?"

"Od jednog čovjeka koji se u njemu borio, mora da je prošao tuda..."

"Nitko nije prolazio." odgovorili su.

Odgovorio je kratko, a ovi ljudi inače mnogo pričaju. Uhvatio me strah.

"No došla je neka žena koja se raspitivala o Vama."

"Dovedite je."

Sve se odvijalo jako brzo. Netko je nešto požurivao. Žena je ušla. Nisam ju mogao prepoznati, ali nazivala me najdražim sinom. To bi mogla biti moja majka, to bih jedino ja mogao znati, ali ja svoju majku nisam vidio od kada me napustila, a to je bilo davno... (Koliko godina zaboga?!) Nešto je govorila, ne znam više što. Nešto o tome kako sam iscrpljen, kako treba nekamo ići... Kažem, sve je bilo jako mutno. Pomislio sam: ovo nije moguće.

"Uskoro ćeš shvatiti da je mnogo toga moguće." rekla je hladno.

To me poprilično uznemirilo. Izjurio sam van. Ogledao sam se oko sebe i pokušao se smiriti. Gledao sam kako lišće otpada s obližnjeg stabla, ne znam kojeg, kako pada mirno. Listovi koji mu više nisu potrebni samo se nekako otkinu i propadnu, kroz žile im prođe zadnji dah života, zadnja snaga, a onda se posuše, izviju u spiralu i uskoro će u potpunosti nestati. Je li onda ikada bilo važno to što su bili ovdje. Nešto se u meni probudilo, pobunilo protiv moje prirode i naređivalo mi da vrištim. Moram probiti zvučnu opnu kojom je sve okruženo. Električni zvuk izašao je iz mene, stalan, neprekinut, dug kao vezivno tkivo u meni, kao vezivna guma u njemu. Ponavljao se iznova i iznova, i kada sam prestao, još se mogao čuti. Slika koju sam vidio pred sobom bila je sve bljeđa, rasipala se i pucala i pucala, kao što se ja rasipam, kao što i ja pucam, kao što lišće puca. Vratio sam se u nastambu. Smijao se, on mi se smijao. Električni zvuk izlazio je iz njega. Čuo sam njegov glas kako urliče i kako mi se smije. On je kriv! Bila je to jedina čista misao, jedina stvarna činjenica. Nisam ga napravio da može govoriti. Oteo se kontroli. Moram ga ubiti. U magli ove ludosti vidio sam izlaz u obliku uništenja. Zgrabio sam nešto i počeo ga udarati, a on se nastavio smijati, znao je da ga ne mogu pobijediti, znao je da je besmrtan. Osjećao sam kako neka struja prolazi kroz mene, pao sam i ukočio se. Znao sam da više nemam tijelo, imam samo nekoliko sekundi svijesti. Imam ono što je i on imao. U tom smo trenutku bili isto mrtvo tijelo koje samo razmišlja, a ne osjeća. Oluja je prestala, misli su mi se smirile i počeo sam opet prolaziti ovom pričom. Opet sam vidio i osjetio sve. Kao drugi život, vječni život kojemu ne mogu pobjeći.

...

Literarni natječaj *Umjetna ili uvjetna inteligencija*, Noć knjige 2023.

Pobjednica u kategoriji učeničkih radovova srednjih škola (od 1. do 4. razreda)

Učenica: Daha Kragić, 2.e

Škola: Gimnazija Tituša Brezovačkog, Habdelićeva 1, Zagreb

Mentorica: Jadranka Jurić